

א תספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם
 לא תגרעו ממנו לשמר את מצות ה' (ד, ב.)

משל למה הדבר דומה? - אמר הגאון רבי יהונתן אייבשיץ - לאדם אחד אשר חלה וחש בבטנו.
 כאשר הגיע הרופא ובדק אותו, אבחן מיד מהי מחלתו ורשם לו תרופה. מתרופה זו - אמר הרופא - עליך לשתות כף אחת בבוקר וכף אחת בערב. כאשר קבל האיש לידיו את בקבוק התרופה, שמח מאד. הנה - חשב בלבו החלמתי קרובה.
 חלץ החולה את הפקק, ולגם את כל הבקבוק בפעם אחת... כמובן שהנזק אשר נגרם לו מלקיחת התרופה כולה בבת אחת היה גדול... כן הוא גם הנמשל - אמר רבי יהונתן - כשם שכל בר דעת מבין כי יש לקח בדיוק את הכמות שאמר הרופא, כן הוא גם במצוות ה'. הבורא יתברך צי לקיים את מצוותיו, לא להוסיף עליהם ואף לא לגרוע מהם.

ויש שואלים בענין הכרובים

שבמקדש¹⁹, וכמו שאמר במדרש (פמיחמא דאי"ק, ט) בשעה שנכנסו שונאים למקדש, נכנסו עמון ומואב עמם לבית קדשי קדשים, ומצאו שם שני כרובים. והיו מתזרין אותם בחוצות ירושלים ואומרים, לא הייתם אומרים שאין האומה הזאת עובדים עבודת אלילים, ראו מה מצינו להם ומה עובדים וכי²⁰. אבל רשעים האלו סכלו²¹, ולא ידעו השואלים, כי הכרובים שהם במקדש, כיון שצוה הקב"ה (י' שמות כ"ג, י"ג) "ועשית שני כרובים נגרי", הרי אלו הכרובים כמו כל הדברים אשר ברא השם יתברך, וסדר בחכמתו. שאין בכל הדברים שברא השם יתברך יציאה מרשותו יתברך חס ושלום²². וכן אחר שהשם יתברך צוה לעשות הכרובים, איך אפשר לומר שזה הוא יציאה מרשותו חס ושלום. ואין זה אלהות אתו²³, כאשר אין יציאה מרשותו, כמו כל הצורות שברא השם יתברך. כי על המקדש נאמר (שמות ט"ו, ט) "מקדש ה' כוננו ידיו"²⁴. נמצא כי הברובים הם כמו שאר דברים שברא השם יתברך²⁵. אבל אם עושה צורה זולת זה, אשר אין זה מסדר השם יתברך, דבר זה אלהות אתו. ולפיכך אמרו (מילמא שמו"ג, ט) שאם עשה הכרובים במקדש של כסף, או הוסיף עוד שני כרובים, או עשאן²⁶ בבתי כנסיות, נחשבים "אלהי כסף ואלהי זהב"²⁶. ודבר זה, שכל אלו דברים²⁷ אינם

הוא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם, ולא תגרעו ממנו, לשמור את מצוות ה' אלוהיכם אשר אנכי מצוה אתכם" (ואתחנן ד', ב.). ורש"י מפרש "לא תוסיפו" - כגון חמש פרשיות בתפילין.

מילא, אפשר לנו להבין את הציווי של "לא תוסיפו", משום שיש שאיזה איש יחשוב לו לתומו, שהוא עושה דבר טוב בהוסיפו על המצוות, אבל מהו המובן של הציווי "ולא תגרעו", וכי יש לך אדם בר דעת הסוכר שמותר לגרוע באיזו מצוות, והלא כולן כאחת ניתנו לישראל בהר סיני מפי הגבורה? ועוד: מהו הקשר בין "ולא תגרעו" ובין המשך הדברים של "לשמור את מצוות ה' אלוהיכם", כיצד אפשר לשמור את המצוות על ידי גרעונם? אלא שמוכן הענין הוא כך: במקרים ידועים יש שעולה תרעיון על לב בני האדם, שהואיל שקשה מאוד לקיים את כל חוקי התורה במילואם, אפשר שמוטב להפחית קצת ממספרם, כדי לקיים כהלכה את השאר, ובגין כך באו הציווי והאזהרה "לא תגרעו", זאת אומרת, אפילו כשהמכוון הוא לשם שמים, אסור לגרוע שום מצוות, כי חשיבות אחת נודעת לכולן. ואם תאמר הלא גמרא מפורשת היא: "גדולה עבירה לשמה וכי", שנאמר "תבורך מנשים ועל אשת חבר הקיני, מנשים באוהל תבורך" (חוריות י'). גריעת מצווה מותרת היא איפוא, וגדולה עבירה לשמה²⁸ ויש לומר שזו רק הוראת שעת היתה, ומלבד זה כאן המדובר בפיקוח נפש של כלל ישראל, ובתנאים כאלה אין שמים לב לעבירה ויחידה, ולא עוד אלא שהגמרא עצמה מסמנת את המעשה בכל זאת כעבירה, אמנם גדולה יש כאן, אבל גם עבירה היא נקראת.

המצוה בעצמה, וכל דבר שאינו המצוה בעצמה, נקרא זה אלהות אתו. רק אם עשה דבר שהוא מצוה מן השם יתברך, כמו הכרובים שבמשכן²⁹, וכן הכרובים שעשה שלמה²⁸, שהכל מיד ה' עליו השכייל את כל תבנית הבית²⁹. זה נחשב בעצמו כמו כל שאר צורות שברא השם יתברך. ודבר זה מכואר מאד³⁰.

הכל בכתב מיד ה' עלי השכייל כל מלאכות התבנית. ופירש רש"י שם "הכל דרש שמואל ברחוק הקודש ולמד לדוד בן". ופסוק זה הובא בעירובין קד', ופירש רש"י שם "הבנין נמסר לדוד על ידי הנביאים שלא להוסיף ושלא לגרוע". ובסוכה נא: כתב רש"י "כל מלאכת התבנית שהודיעו הקב"ה על ידי גד החוזה נתן הנביא". (30) ודברים אלו נכתבו גם בספר הכתובי (א, צ"ח, ח"ל: "חטאתם [של ישראל בעשית העגל] היתה בציור, אשר נאסר עליהם שייחסו ענין אלוקי אל מה שעשו בידם וברצונם מבלי מצות אלוקים... וזויה להם להמתק שלא יקבעו לעצמם דבר שיקבלוהו... ולא היה הדבר נכרי בצורות אשר צוה הוא בהם מהכרובים".

1

(8) כירש אט
 ט כל הכוכבים והגלגלים כולם
 בעלי נפש רועה וכו' ידעו זה
 ממעטם שזו המעשה ל"א שמהם
 עשיתם כמעט האמן למטה והאם
 למעלה סתמועם כמעט עשיתם
 לצידי למקום שאלו ממנו באתם יתח
 הגלגל כפי מידת רצונו וזהו אמן
 מועטו כמעט היה שאינו כמעט
 אלא כפי שיקרב מדבר ענינו ממנו
 אל יתקרב מדבר ענינו לו ובגלגל אמן
 עשיתם על יו הצורה שהיא הפכה
 שמתנה יסוד עליה יסוד חמיו הולך
 לא מהיה מעטו אלא מעטו משוקם
 והתנועה המשווקת לא מהיה אלא
 לגעיל נפש וטל שחנפש הוא סויה
 המנועה והטל שזו המשווקת כפי
 להדמות בעולתה שהוא הטל

(7) כחלק
 1076 ז' ט

(6) אמן חסיה

ה' יש (אשר חלק ה' אלקיך לכל העמים).
 ונתנה בגמרא (עבודה זרה נה, א) דרשו "אשר
 חלק ה'" — שהחליקו בדברים כדי לטורדם מן
 העולם. והביאור הוא, דאמרו דאברהם התבוננו,
 מאני מה אין השמש יוצא ממערב ונא למזרח,
 אם אלקים הוא. ועל כרחק שהוא מוכרח וכמו
 שביארתי. ונמצא דהתזדירות וחק וזמן נתן להם
 שלא ישנו את תפקידם, מזה מוכח שששים לעשות
 רצון קונם, פועל אמת שפעולתו אמת בלתי
 נטחנית, והיא נצחית. וכן הגלגלים שומרים את
 משטרם ונוטרים תפקידם. וכאשר אמר השם
 למשה (לעיל ב, כה) "היום הזה אהל תת פחדך
 ויראתך על פני העמים תחת כל השמים", והוא
 שעמדה לו חמה במלחמת סיחון ועוג [עבודה זרה
 פרק ב']. אם כן נתחזק טעוהם של עובדי

שמור את יום השבת וגו' וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים
 ויוציאך ה' אלהיך משם כיד חזקה וזכרת על כן צורך ה'
 אלהיך לעשות את יום השבת (ה' י"ב—ט"ו)

ובדברות הראשונות בפרשת יתרו נתן טעם למצות שבת, כי ששת ימים
 עשה ה' את השמים ואת הארץ וינח ביום השביעי. וכן בפרשה תשא
 (ל"א י"ז) ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה ה' את
 השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש.
 וצריך באור, למה כאן, בדברות האחרונות, הניח טעם זה, אשר הוא
 עקרי ויסודי לעיקר מצות שבת עוד משעת הבריאה, כמבואר בפרשה
 בראשית ויכלו השמים והארץ וגו' ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר
 עשה וישבות ביום השביעי ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי
 בו שבת וגו', ולמה קבע כאן טעם מן הצד, מציאת מצרים, שאין לו כל יחס
 דבוק למצות שבת, וגם כי ענין יציאת מצרים היא מאורע מאוחרת הרבה
 לסיבת שביתת השבת מראשית הבריאה, ואין ספק, כי בכונה מיוחדת נשמט
 כאן אותו טעם משביתה ונקבע טעם יציאת מצרים.

ואמנם כי באגדות בא הבאור, לטעם זה — "שעל מנת כן פדאך ממצרים,
 שאתהיה לו עבד ותשמור מצותי", אבל עדיין לא הונח בזה, כי הן טעם זה
 יתיחס אל כל מצות התורה, ולמה הוקבע כאן תחת הטעם העקרי משביתה,
 כמו שכתבנו.

ואפשר לפרש ג"כ דרך דרש אגדי עפ"י מה שאמרו במס' שבת (ק"ט ב')
 כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכלו כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה
 בראשית. וכתבו הפוסקים בבאור הדבר, משום שזה עדות להקב"ה במעשה
 בראשית. (טור אור"ח סימן רס"ח ושל"ה הלכות שבת, ובודאי מצאו זה
 באגדה). וענין השיתוף הוא העדות, כי זה המעיד הוא כמו משתתף עם
 זה שהעיד עליו. וכתבו עוד, דמטעם זה צריך לומר ויכלו בעמידה, כדין
 הגדת עדים, דכתיב ועמדו שני האנשים (פ' שופטים, י"ט י"ז), עיין מזה
 במס' שבועות, ל' א').

ולפי זה אפשר לבאר בטעם קביעות הטעם למצות שבת בדברות הראשונות
 מבריאת העולם בששת ימי המעשה ומהשביתה ביום השבת — וכנגד זה
 טעם השמטת טעם זה כאן בדברות האחרונות, כפי שנבאר.
 כי אחרי שכל ענין זה, ממלאכה ומשביתה, הוא מטעם עדות להקב"ה
 על מעשה בראשית, כמבואר. לכן בדברות הראשונות, שנאמרו קודם מעשה
 העגל, היו ישראל כשרים וראויים להעיד, ולכן נאמר טעם זה, שהוא מטעם
 עדות, כמו שנתבאר.

אבל דברות האחרונות, כאן, שנאמרו לאחר מעשה העגל, שאז נפסלו
 לעדות, כדין מומרים, לכן נשמט טעם זה והוקבע טעם יציאת מצרים, שלזה
 אין צריך עדות ואמונה, כי בעיניהם ראו זאת. ונמצא הרבה מצות שנלווה
 להם טעם יציאת מצרים, כמו בענין מדות (פ' קדושים, י"ט ל"ז) ובענין
 רבית (פ' בהר, כ"ה ל"ח) ובמצות ציצית (פ' שלח, ט"ז מ"א), ועוד.
 ואמנם כל זה כתבנו, כפי האמור, על דרך דרש אגדי, ועל דרך יותר
 קרוב לפשט אפשר לבאר הערתנו מיחס העבדות במצרים למצות שבת עפ"י
 מה שיש לדקדק הלשון על כן, צורך ה' אלהיך לעשות את השבת, וכן
 בפרשת תשא, ושמרו בני ישראל לעשות את השבת, עשיה זו מה ענינה
 ותכונתה, כי יסודי מצות שמירת שבת הם, כידוע, זכור ושמור, וענינם הוא
 שלא לשכוח את מצות יום השבת ולשמרו מלחלו.

אך הנה אמנם יש לייחס ענין מעשה בפועל ליום השבת, משום דכל דבר
 שצריך לזכרו או לשמרו אי אפשר למלא חובת הזכירה והשמירה בפעולה
 שלילית, בתכונת שב ואל תעשה, כי אם בקום ועשה, משום דבשב ואל
 תעשה אין היכר ניכר במעשה הדבר שצריך לעשות, ולכן אם הזכירה

השמש לאמור הלא הוא בחיורי ובעל רצון,
 וכשרצה קם בהליכתו. ולכן אמר משה "אשר חלק
 ה' אלקיך לכל העמים תחת כל השמים" —
 שבשביל שהוא ה' אלקיך, ורצה לפרסם שמך
 וגדולתך והעמיד לך השמש, נתן מקום לעובדי
 השמש לטעות ולטורדן מן העולם.

(9)

אם יס
 כי כ

(2)

46

ו', ד'. שמע ישראל וגו'.

ו"ל המדרש רבה [פרשה ב' אות ל"ן]:
 ד"א שמע ישראל רבנן אמרין בשעה שעלה
 משה למרום שמע למלאכי השרת שהיו
 אזמרים להקב"ה בשכמל"ו והוריד אותה
 לישראל ולמה אין ישראל אומרין אותה
 כפהרסיא א"ר אסי למה הדבר דומה לאחד
 שגנב קוזמין מתוך פלטיין של מלך נתנה לה
 לאשתו ואמר לה אל תתקשטי בה כפהרסיא
 אלא בתוך ביתך אכל ביום הכיפורים שהם
 נקיים כמלאכי השרת הן אומרין אותו
 כפהרסיא בשכמל"ו, עכ"ל המדרש.

11
 מ"א
 ע"ג

ואמרתי שלפי דברי המדרש האלו
 מבינים אנו היטב את השיטה שהביאו התוס'
 בריש ברכות [דף ג' ע"א ד"ה ועונין] שכתבו
 וז"ל: מה שאומרים העולם לכך אומרין
 קדיש בלשון ארמי לפי שתפלה נאה ושבת
 גדול הוא ע"כ נתקן בלשון תרגום שלא יבינו
 המלאכים¹⁶ ויהיו מתקנאין בנו, וזה אינו
 נראה שהרי כמה תפלות יפות שהן בלשון
 עברי עכ"ל. ואמנם דעה זו הובאה בטור
 אורח חיים [סי' נ"ן] עיי"ש, וא"כ צ"ע מה
 באמת נשתנה היא שמה רבא וכו'
 שמתקנאים בנו המלאכים יותר משאר
 תפלות — וכדקשו התוס'.

6

11

16

21

והנראה כזה בהקדם כיאור עיקר
 הסוגיא שם: תניא א"ר יוסי פעם אחת כו'
 בא אליהו זכור לטוב כו' ואמר לי בני מה
 קול שמעת בחורבה זו ואמרתי לו שמעתי כח
 קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים
 שבעוונותיהם התרכתי את ביתי כו' ואמר לי
 חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבד אומרת כך
 אלא בכל יום ויום ג' פעמים אומרת כך ולא
 זו בלבד אלא בשעה שישאל נכנסין לבתי
 כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמה
 הגדול מבורך הקב"ה מענע ראשו ואמר
 אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך מה לו
 לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו
 מעל שולחן אביהם ע"כ. והנה צריך לבאר
 כאן כמה דברים: אמאי ג"פ בכל יום כ"ק
 קנהמת ואומרת אוי לבנים וכו', ובשעה
 שעונין יהש"ד אומר (הקב"ה) ענין אחר —
 אשרי המלך וכו'. גם יש לדקדק אמאי
 השמיט כאן את ה"אמן" של היהא שמה
 רבא וכו'. גם צריך לדקדק, אמאי הכפיל
 לומר אשרי המלך כו' מה לו לאב וכו' —
 התחיל במלך וסיים באב ובנים, וכבר דייק
 זה הדיוק בח"א למהרש"א, ויפה כתב משום
 דכל זמן שהיה ביהמ"ק קיים היתה ניכרת

26

31

36

41

46

והשמירה יצטמצמו רק בשב ואל תעשה, במניעת מעשה, אין היכר ניכר
 בסבת השביתה, יען כי אפשר ששובת הוא משום שאין לו מה לעשות
 וכמו שאמרו כהאי גונא לענין אחר, בפסחים (נ"ה א') "יאמרו, מלאכה הוא
 דלית ליה", או "כמה בטלני איכא בשוקא", ולא כן במעשה בפועל או
 ההיכר ניכר ובולט לאיזה תכלית הוא עושה מה שעושה.

וקרוב לומר, דאל כונה זו ואל תכלית זו כוננו המצות המתחסות לשבת
 מדברי קבלה (בספרי הנביאים שנקראו ספרי קבלה, עיין במשנה תענית,
 ט"ז א'), ובקבלה הוא אומר, וע' במפרש שם וברשיי חולין (קל"ז א'),
 ובארנו זה בפרשה יתרו, בפסוק בתודש השלישי (י"ט א'), וקראת לשבת
 עונג וכבודתו (ישעיה, נ"ח ג'), ופירשו חז"ל במה מענגו, בדגים גדולים
 (שבת קי"ח א') במה מכבודו, בכסות נקיה ובבגדים נאים (שם קי"ד א').
 ומתבאר, דאמנם יש לכונן את הלשון לעשות את השבת, כיון דבאמת
 צריך לעשות בו איזו פעולה מיוחדת להראות ולהכיר את מצות זכור ושמור.
 וקרוב לומר, כי אל כונה זו כיון הפייטן בומירות לליל שבת, כל זרע

6

11

יעקב יכבדוהו (לשבת), כל בית ישראל יעשו אותו, כלומר, שיקדשו
 את השבת גם בכבוד גם במעשה, וכהלשונות בגמרא הנ"ל.
 ובהיות כן, יש לייחס דבר עבודת הפעולות החיוביות, לא על עיקר
 יסוד מצות שבת, אשר הוא בודאי רק מטעם שביתה ה', כי אם אל ההיכר
 הנראה למצות היום, ומסביר זה הכתוב, כי לעומת זה שעבדת בפועל
 במצרים בעניני חול, לעומת זה תעשה בשבת עבודה בקודש, ומתבאר הלשון
 הזכרת כי עבד היית במצרים על כן צוד ה' לעשות את השבת, לעבוד בו
 עבודת הקודש, כלפי עבודת חול במצרים, וע' תוס' פסחים (ק"ז ב').
 ועיין עוד לפנינו בפרשת תשא בפסוק ושמרו בני ישראל את השבת
 (ל"א ט"ז) כמה דברים מענינים בענין זה.

24

ועד מה שנראה לפרש ביחס שני הטעמים למצות שבת, טעם השביתה
 במעשה בראשית וטעם זכירת העבודה במצרים, כי אמנם שניהם מוכרחים
 ושניהם כאחד טובים, כי ענין זכירת העבודות במצרים הוא יסוד וטעם
 לשביתה יום אחד במשך השבוע בכלל, מבלי בירור איזה יום בשבוע,
 וטעם השביתה במעשה בראשית הוא טעם למה דוקא ישבתו ביום השביעי
 בשבת ולא ביום אחר בשבוע שהוא מפני הזכרון כי ששת ימים עשה ה'
 את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש.

24

מלכותו יתברך, אבל אחר החורבן שאין
 הכסא שלם אז הוא בכחינת אב, ועיי"ש.
 והנה יסוד לדברי המהרש"א ראיתי
 בסדור הגר"א (עיין בפ"י אבני אליהו על
 מוסף של יד"ט) שפירש מה שאנו אומרין
 בתפלת מוסף של יו"ט אבינו מלכנו גלה
 כבוד מלכותך עלינו וכו', דהיינו הא
 דאמרין בחגיגה דף י"ג ע"ב כתוב א' אומר
 שש כנפים של כנפים לא' וכתוב א' אומר
 וארבע כנפים לאחת להם לא קשיא כאן
 בזמן שבהמ"ק קיים כאן בזמן שאין בהמ"ק
 קיים וכו', עיי"ש שפירש דהיינו שש חיבות
 של בשכמל"ו, ובזמן שחרב ביהמ"ק
 אימעוט ב' והיינו כבוד מלכותו, וזה שאנו
 אומרין גלה כבוד מלכותך עלינו והופע
 והמשא וכו', והיינו כדברי המהרש"א.

56

61

וכזה נבין דברי הגמ', דהנה אם נעתיק
 יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי
 ללשון הקודש נמצא שהוא יהי שמו הגדול
 מבורך לעולם ועד, דהיינו כמו בשכמל"ו
 אלא שחסר כאן כבוד מלכותו, והשבת שהיו

66

3

ועיין במכילתא פי' כשלח דגירסת הגר"א היתה אימתי ד' ימלוך לעולם ועד כשמקדש ד' כוננו ידך ועיי"ש, והיינו בזמן שביהמ"ק קיים אז ההנהגה במקדש למעלה מדרך הטבע וניכרת מלכותו יתברך, ועיי"ש בפי' המלבי"ם ז"ל.

והנה"ה אופן התגלות כבוד מלכותו יתברך במקדש היתה על ידי כמה אופנים, שארי במקדש היו נעשים עשרה נסים בכל יום, וכל אדם הנכנס לשם היה רואה על כל צעד ושעל כיטול מערכות הטבע וההנהגה הצליונית, וכן כשישראל עלו לרגל וראו הכהנים בעבודתם ולוים בשירם על דוכנם, והכל היו בקיאים במלאכתם ולא הוצרכו לשאול שום דבר איך לעשות וכדומה היה יוצא מזה כבוד שמים גדול, ומוכא ביוסיפון איך שהתפעלו הרומיים על זה שלא היה נשמע שום קול בין כל העובדים בבית המקדש וכל אחד ידע בדיוק מה עליו לעשות ואיך לעשותו, וגם על ידי שעלו ישראל לרגל והיו יודעים שלא רק הם באים

לראות אלא גם להראות, ומחמת זה היו נלמדים בכל השנה מלחטוא כדי שלא יתכיישו בהלכס להראות לפני הקב"ה¹⁹, וגם הרי לא רק ישראלים שבאו לכיהמ"ק היו נענים, אלא אף הנכרי בהתפללו אל ה' מן המקדש היה נענה וכמפורש בספר מלכים א' [קאפיטל ח']. עוד מצינו [עיי'ן חוסי' ב"ב דף כ"א ע"א ד"ה כ"י] שבמצות אכילת מעשר שני [דברים ט"ז פכ"ג] נאמר: ואכלת לפני ה' אלקיך גו' למען תלמד ליראה את ה' אלקיך, כלומר דהרי מה עשה הישראלי בשבתו בירושלים עד שאכל כל מעשרותיו, כונאי היה יושב ולומד והיה רואה העבודה והיה לומד על ידי זה ליראה את השם, הרי שהמקדש היה המקור והגורם לריבוי כבוד שמים בעולם.

א האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה ממנו שני ואהבת את יי' אלהיך ונאמר את יי' אלהיך תירא ב והיאך דא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואי הנפלאים הגדולים ייראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבת ומפאר ומתאנה תאוה גדולה לידע השם הגדול [ט]. כמו שאמר רוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי: וכשמחשב ברכבים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאתוריו ירא יפתד יודע שהוא כריה קטנה שפלה אפלה עומד ברעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד כי אראה שמך וגו' מה אנוש כי תזכרנו וגו': ולפי הרברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם, כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם.

אומרים במקדש היה בשכמל"ו [כדאימא כתענית דף ט"ז ע"ב], ונמצא שבשעה שישראל ענינו יהש"ר אז מתעורר כביכול ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, כלומר כשהיה כבוד מלכותו — דהיינו בביתו, דאז היו אומרים שבת זה וגם עם כבוד המלכות, ומובן בזה מדוע השמיטו את ה"אמן", כי כאן העיקר הוא להביא התרגום של בשכמל"ו, ומדוקדק היטב מש"כ רש"י שם בד"ה אשרי המלך כו' אשרי כל זמן שהיה קלוס זה בתוך בית המקדש עכ"ל.

וכיון שכן [שיהש"ר הוא תרגום של בשכמל"ו] אתי שפיר מה שהביאו התוס' שחששו לומר איש"ר בלשון הקודש שלא יתקנאו בנו המלאכים, דהרי אנו גזלנו אותה מהם וכלשון המדרש שהבאחי, ודו"ק היטב¹⁷.

סידור תיבת מצות אהבת השם

שנצטוונו לאהב את המקום קרוי הוא, שנאמר וְאָהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, וְעָנַן הַמַּצְוָה שֶׁנֶּחְשָׁב וְנִתְּבוֹנָן בְּפִקּוּדָיו וּפְעֻלֹתָיו עַד שֶׁנִּשְׁיָגוּהוּ כְּפִי בְּקִלְפוֹנוֹ וְנִתְּצָנוּ בְּהַשְׁקָתוֹ בְּתַכְלִית הַעֲנָג, וְזֹאת הִיא הָאַהֲבָה הַמְּיֻחָזֶת, וְלִשׁוֹן סִפְרֵי: לִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר וְאָהַבְתָּ, אֵינִי יוֹדֵעַ כִּיצַד אוֹהֵב אֶת הַמַּקְוֶה — תְּלַמֵּד לומר, וְהֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מַצְוֶה הַיּוֹם עַל-לְבָבְךָ, שֶׁמִּתּוֹךְ כִּף אֶתָּה מְכִיר אֶת-מִי-שֶׁאֲמַר וְהֵי-הָעוֹלָם, כְּלוּמַר: שְׂעִם הַתְּבוּנָנוֹת בַּחוּרָה — מִתְּנַשֵּׁב הָאַהֲבָה בְּלֵב בְּהַקְרָתוֹ, וְאֶמְרוּ אֵל-בְּרוּכִים לְבָרְכָה שֶׁזֶּאת הָאַהֲבָה תִּסְגַּב הָאָדָם לְעוֹרֵר בְּנֵי אָדָם בְּאַהֲבָתוֹ לְפָדוֹ, כְּמוֹ שֶׁמְצִינֵנוּ בְּאַהֲבָתָם, שֶׁרֶשׁ מַצְוָה זוֹ — יְדוּעַ, שֶׁלֹּא יֵקַם הָאָדָם מַצּוֹת הַשֵּׁם קְרוּף הוּא יִשֶׁה בֶּקַּבְּעָתוֹ אוֹתוֹ, דִּינֵי הַמַּצְוָה, שְׂרָאוּ לוֹ לְאָדָם שִׂשִׁים קָל-וְאִמְשֻׁקְתוֹ וְקָל-מִצְוָתוֹ אֲחֵר אֲהַבַת הַשֵּׁם, וְעִרְוִי בְּלִבּוֹ תְּמִיד, כִּי קָל-מִה-שֶׁהוּא קְעוֹלִים מְעַשֵּׂר וְכֵינִים וּמְשַׁלְּהַ וְקָבוֹד — הַלֵּל קָאֵין וּכְאֵס וְתֵהוּ קָנְגוֹ אֲהַבְתוֹ קְרוּף הוּא, וְיִיגַע תְּמִיד קָל-הַיּוֹם בְּבִקְשַׁת הַחֲקִימָה לְמַצֵּן יִשִּׁיג יְדִיעָה בּוֹ סוּף קָל-דְּבָר: יִצְעָה קָל-קָלְתוֹ לְהַרְגִיל מְחַשְׁבוֹת לְבוֹ קָל-הַיּוֹם בְּאֲמוּנָתוֹ וְיִחַדּוּ, עַד שֶׁלֹּא יְהִי רַגַע אֶתֶר בְּיוֹם וּבְלֵילָה בְּהַקִּיצוֹ שֶׁלֹּא יִתָּא זֹכֵר אֲהַבַת אֲדוּנָיו בְּקָל-לִבּוֹ, וְהַשְׁנִינָן עַל דְּרָף מִשָּׁל, שֶׁיִּתָּא נִזְכָּר בְּאַהֲבַת הַשֵּׁם תְּמִיד, כְּזִכְרוֹן הַחוּשֵׁק תַּכְלִית מְחַשֵּׁק בְּהַשְׁוֹקְתוֹ הַיּוֹם שִׁשִּׁיג לְהַקְיָאָה אֶל-בֵּיתוֹ, וְנִסְתַּר וְקָמַרְשִׁים, מְבָרָרִים בְּמַקְוֹמוֹת בְּתַלְמוּד בְּפִיזֵר וְנִיחָגַת בְּקָל-מַקְוֶה וּבְקָל-וְעָן בְּזָכְרִים וְנִקְבוֹת, וְהַעוֹבֵר עַל זֶה וְקוֹבֵעַ מִחֲשַׁבְתּוֹ כְּעוֹנֵינִים מְנַשְׁמִים וְהַתְּכַלִּי הָעוֹלָם שֶׁלֹּא לְשֵׁם שְׂמִים, בֶּקַּ לְהַתְּצַנֵּג בְּהֵם לְבָד, אוֹ לְהַשִּׁיג כְּבוֹד הָעוֹלָם הַזֶּה הַכּוֹנֵב, לְהַרְגִיל שְׂמוֹ, לֹא לְכַנְּנָה לְהַטִּיב לְשׁוֹרִים וּלְחֻזַּק יְדֵי יִשְׂרָאֵל — בְּשָׁל אֶשֶׁה זֶה וְנִקְשׁוּ גְדוּל, וְזֹאת מִן הַמַּצּוֹת הַתְּמִידִיּוֹת עַל הָאָדָם וּמִשְׁלוֹת פְּלִי קְעוֹלָם.

(4)

God's Love

- 1 We have mentioned before that the two incongruous concerns for the welfare of the child represented by father and mother are rooted in the metaphysical idea of *imago Dei*, of *tzelem Elokim*, of the image of God. Apparently, the two modes of love-manifestation can be found in God's relationship to the covenantal community. God acts as both our father and our mother. Of course, we humans cannot comprehend His ways and can never foresee what concern God will display in a particular situation and at a certain time. Yet both modes of loving, caring and helping, are manifested by the Almighty. He is our disciplinarian: "the Lord your God disciplines you just as a man disciplines his son" (Deut. 8:5). We invoke him as *Avinu Shebashamayim*, our Father in heaven. We also have trust and faith in Him in a manner reminiscent of the child's trust in its mother. In fact, God is our mother, the *Shekhinah*. "As one whom his mother comforts, so will I comfort you" (Is. 66:13). "Surely I have pacified and stilled my soul like the suckling on its mother's breast; like a suckling is in me my soul. Let Israel wait for the Lord from this time forth and forever" (Ps. 131:2-3).
- 6 Every sensitive Jew knows that at times we run to the Almighty for advice and encouragement just like a confused, frustrated and disappointed child runs to its father, while at
- 11 of two times, we cling to the *Shekhinah*, just like a child who, in utter despair, hides its head in shame in his mother's lap, finding there solace and comfort. May we call God both Father and
- 16 Mother? Certainly yes!
- 26

The disciples of R. Yohanan ben Zakkai said to him: Master, bless us. He said to them: May it be God's will that the fear of heaven shall be upon you like the fear of flesh and blood. His disciples said to him: Is that all? He said to them: If only you can attain this! (Berakhot 28b).

31

In other words, the relationship of God to us and our relationship to Him lend themselves to description and interpretation in finite human categories. The Jew has learned to confess his faith in and impassioned love of God by telling the story of people whom he loves and with whom he seeks to identify himself. Judaic faith and theology are linked with finite experiences and meaningful human relations. By developing proper human relations structures, the Jew learns how to love, revere and serve God.

36

41 If it is correct to speak of our relationship to God in terms of general human relations, it is certainly proper to visualize our approach to the Almighty in terms of the child-parent community.

46 It is said, "Honor your father and your mother" (Ex. 20:12) and it is also said, "Kabbed et Hashem me-honekha, Honor the Lord with your substance" (Proverbs 3:9). Thus Scripture compares the honor due to parents to that due to the Omnipresent (Kiddushin 30b).

15

Family
Relevance
P. 166-7

5

16
רע

The Baraita does not merely *parallel* the honor and fear that one is obligated to display towards one's parents with the honor and fear due to the Almighty. The Baraita rather *identifies* the two acts. When one honors or reveres his natural par-

שמור הברית והחסד לאהביו (דברים ז', ט')

17
ומה
ה' ק

הרב שמע את צרת הכלה, ומיד שלף את שעון הזהב שלו...

מעשה מרתק שמענו על הגאון רבי אהרון פפויפר זצ"ל, רבה של יזנסבורג.

אל בית מדרשו של הגאון הגיעה נערה, ובקשה לדבר לכמה רגעים עם הרב. חתייפחה הנערה בבכי והחלה מספרת: "מחר בערב אמורה אני להתארס, וטרם קניתי לארוסי שעון זהב. אין ברשותי אפילו פרוטה לפרוטה, והיאך אוכל לרכוש שעון מזהב?!..."

תגובתו של הרב היתה מדהימה: באצילותו המופלאה מיהר לשלוף מעל זרועו את שעון הזהב שלו (שהיה נראה ממש כחדש), "קחי נא את השעון שלי. אותו תתני מחר לארוסך". גם אילו היה מסתיים כאן הסיפור, היה די בכך כדי ללמוד כיצד נראים מנהיגי ישראל האמיתיים. אולם המעשה טרם נגמר:

כעבור מספר שעות, כאשר עמד הרב לשוב לביתו, חשב לעצמו, 'הרי הרבנית בודאי תשים לב ששעון הזהב שקנתה עבורי נעלם. מה אומר לה, כיצד אוכל להסביר שוויתרתי על השעון היקר כל-כך'. מה עשה הרב? נכנס אל חנות תכשיטים גדולה במרכז הקניות המקומי, וביקש מהמוכר לרכוש שעון זהב חדש. הוצגו לפניו מקספר שעונים, ונטל לידיו את השעון הדומה ביותר לשעון הקודם שלו.

ניגש הרב אל המוכר, והתחיל מונה את שטרות הכסף על מנת לשלם. לפתע נשמע קולו של המוכר: "ימתין כבודו כמה רגעים בבקשה. מיד נשוב אליך". פנה המוכר למשרד החנות, וכעבור כמה רגעים ניגש אל הרב אדם בלבוש מכובד, ומציג את עצמו כמנהל החנות. האיש לחץ בחום את ידי הרב, ובירכו ב'מזל טוב'. "על מה ולמה?", תמה הרב. השיב האיש: "אינך צריך לשלם מאומה עבור השעון היקר!... כבודו הוא הקונה המיליון בחנות!... בטח שמעת על המבצע הגדול שלנו!..."

הרי לנו השגחה פרטית מופלאה המלווה את עבדי ה'. ברוך המשלם שכר טוב ליראיו.

18